

Piotr Krzesicki

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

Program nauczania w zakresie podstawowym

PL
Z-60
(1,2002)

Georg-Eckert-Institut BS78

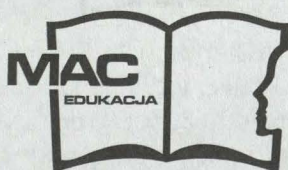

1 064 926 3

Piotr Krzesicki

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

**Program nauczania
w zakresie podstawowym
dla liceum ogólnokształcącego,
liceum profilowanego i technikum**

KIELCE 2002

Redakcja
Marzena Cieśla

Korekta
Joanna Górecka

Projekt okładki
Ewa Brykowska-Liniecka

Skład komputerowy
MAC EDUKACJA S.A.

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
Schulbuchbibliothek

2003/889

Program dopuszczony do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i wpisany do wykazu programów szkolnych do nauczania wiedzy o społeczeństwie w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum na podstawie recenzji rzeczoznawców:

prof. dr. hab. Tadeusza Mołdawy – z rekomendacji Uniwersytetu Warszawskiego,
mgr Teresy Puchalskiej-Klejment – z rekomendacji Polskiego Towarzystwa Historycznego,
dr. hab. Artura Andrzejuka – z rekomendacji MEN.

Numer dopuszczenia: DKOS-4015-182/02

© Copyright by MAC EDUKACJA S.A., Kielce, Poland 2002

PL
2-60
(1, 2002)

MAC EDUKACJA S.A.
25-734 Kielce, ul. Jagiellońska 74
tel. 0 (prefiks) 41 368-40-68; fax 0 (prefiks) 41 368-31-52
e-mail: mac@mac.pl; http://www.mac.pl
bezpłatna infolinia: 0-800-102-402

SPIS TREŚCI

I. Charakterystyka programu	4
1. Zadania i cele edukacji w zakresie wiedzy o społeczeństwie w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym i technikum	4
2. Układ i konstrukcja programu	5
3. Uwagi o realizacji programu	6
4. Opis osiągania celów. Metody pracy na lekcjach wiedzy o społeczeństwie	6
5. Sposoby oceny osiągnięć uczniów	7
II. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania specyficzne dla przedmiotu wiedza o społeczeństwie	9
III. Opis osiągnięć absolwenta gimnazjum w zakresie wiedzy o społeczeństwie	13
IV. Zakres tematyczny i opis osiągnięć szczegółowych z przedmiotu wiedza o społeczeństwie w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym i technikum	15

I. Charakterystyka programu

1. Zadania i cele edukacji w zakresie wiedzy o społeczeństwie w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym i technikum

Uczeń kończący liceum ogólnokształcące, liceum profilowane lub technikum powinien posiadać ogólną wiedzę i wysoki poziom umiejętności indywidualnych, związany z profilem kształcenia. Podstawa programowa formułuje ogólne zadania stawiane przed szkołą w zakresie WoS na poziomie liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum. Wśród nich kluczowymi wydają się:

- przygotowanie przyszłych absolwentów do aktywnego udziału w życiu społecznym;
- pogłębianie znajomości procedur demokratycznych zmierzających do wspólnych działań na rzecz innych;
- rozwijanie współodpowiedzialności za państwo poprzez zapoznawanie ze sposobami funkcjonowania niektórych instytucji na różnych poziomach władzy państwowej;
- doskonalenie umiejętności wymiany poglądów – słuchania innych i wyrażania odpowiednio własnego zdania;
- pomoc w rozpoznaniu i realizowaniu praw i powinności uczniów.

Na podstawie treści zapisanych w podstawie programowej i własnego doświadczenia, sformułowano cele edukacji WoS, specyficzne dla powyższego programu. Opisują one efekt pracy, który, według autora, powinno się osiągnąć, realizując ten program.

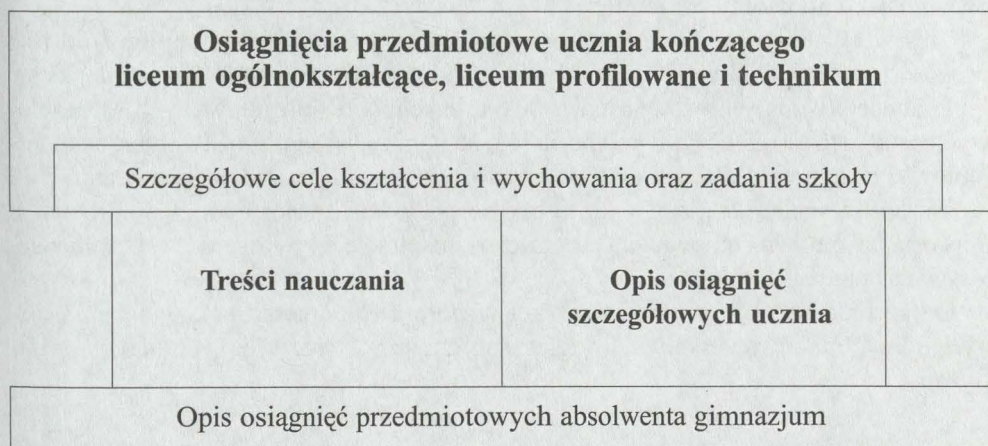
Przy uwzględnieniu wymienionych elementów, za podstawowe cele edukacji WoS na poziomie liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum, uznano:

- rozwijanie motywacji i umiejętności pozwalających aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym;
- kształtowanie szacunku dla prawa, instytucji państwa oraz rozwijanie poczucia współodpowiedzialności;
- pogłębianie i rozwijanie poszanowania dla wartości (np. patriotyzmu, tolerancji, tożsamości) niezbędnych do określenia własnego miejsca w świecie;
- wskazywanie na te elementy wiedzy o społeczeństwie, które pomagają zrozumieć procesy społeczne i polityczne zachodzące we współczesnym świecie;
- doskonalenie umiejętności pozwalających podejmować samodzielnie pracę z wykorzystaniem różnorodnych źródeł i nośników informacji.

2. Układ i konstrukcja programu

Określenie zadań i celów edukacyjnych stanowi wstęp do konstruowania najważniejszych elementów programu. Dla potrzeb programu przyjęta została prosta konstrukcja składająca się z następujących elementów:

- szczegółowych celów kształcenia i wychowania,
 - opisu osiągnięć przedmiotowych (wychowanie obywatelskie) ucznia kończącego gimnazjum,
 - treści nauczania i przewidywanych osiągnięć szczegółowych ucznia z WoS,
 - opisu osiągnięć przedmiotowych (wiedzy o społeczeństwie) ucznia kończącego edukację na poziomie liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum sformułowanego w odniesieniu do celów edukacyjnych i zadań szkoły.
- Istotę programu można przedstawić w formie schematu:

Opis osiągnięć absolwenta gimnazjum powinien stanowić punkt wyjścia dla odpowiedniego doboru treści nauczania w zakresie podstawowym w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym i technikum i sformułowania dla nich szczegółowych osiągnięć ucznia z podziałem na poziom podstawowy i rozszerzony.

Dobór treści i osiągnięć ucznia został sformułowany przy uwzględnieniu zapisanych w podstawie programowej zadań szkoły oraz rozbudowanych szczegółowych celów edukacyjnych (kształcących i wychowawczych).

Wprowadzenie zróżnicowania w opisie osiągnięć szczegółowych (na podstawowe i rozszerzone) umożliwi dostosowanie wymagań edukacyjnych, zawartych w programie, do różnych profili licealnych, a także pozwala wydajnie pracować z klasami o różnym poziomie.

Ostatni element programu stanowią osiągnięcia przedmiotowe absolwenta liceum ogólnokształcącego, profilowanego lub technikum, które są zarazem opisem przewidywanych efektów naszej pracy.

Osiągnięcia zapisane w podstawie programowej są na ogół sformułowane w sposób bardzo zwięzły i wymagają rozwinięcia. Każdej umiejętności należy przypisać pewien zakres ogólnej wiedzy, w którą uczeń powinien zostać wyposażony. Warto podkreślić, że chodzi tu o dyspozycje bardzo uniwersalne, określane w kontekście zadań i celów

realizowanych przez szkołę.

Opisanie osiągnięć absolwenta liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego lub technikum z przedmiotu WoS może być użyteczne przy rozwiązywaniu różnorodnych problemów związanych z określeniem osiągnięć z innych dziedzin.

3. Uwagi o realizacji programu

Realizacja programu jest możliwa we wszystkich typach liceów niezależnie od wybranego profilu oraz w technikach. Program dostosowany jest do realizacji w wymiarze 2 godzin tygodniowo w czasie dwóch semestrów.

Program można realizować równolegle z lekcjami historii. Oba przedmioty mogą stanowić wspólny blok w zakresie treści lub też WoS może być traktowany autonomicznie, jako oddzielny przedmiot.

Treści zwarte w programie są propozycją, z której nauczyciel powinien korzystać w sposób twórczy, dobierając je w zależności od typu szkoły i specyfiki każdej klasy.

Podobne postulaty można postawić w odniesieniu do sformułowanych szczegółowych osiągnięć ucznia. Warto przypomnieć, że nauczyciel sam może dobierać lub formułować osiągnięcia dla poziomu podstawowego i rozszerzonego, w zależności od typu szkoły i specyfiki klasy, z którą będzie pracował. Przedstawiony w programie opis osiągnięć może stanowić dla nauczyciela inspirację do tworzenia własnych katalogów osiągnięć ucznia.

Optymalna realizacja programu zakłada współpracę pomiędzy nauczycielami z różnych dyscyplin, ze szczególnym uwzględnieniem szeroko rozumianych nauk humanistycznych.

4. Opis osiągania celów. Metody pracy na lekcjach wiedzy o społeczeństwie

Specyfika każdego przedmiotu i usytuowanie go w nowym systemie szkolnym powoduje, że opis osiągania celów edukacyjnych w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym lub technikum dobrze jest rozpocząć od scharakteryzowania wiedzy i umiejętności absolwenta gimnazjum. Można to traktować jako punkt wyjścia do stawiania kolejnych celów realizowanych w ramach zadań szkoły.

Uczeń kończący gimnazjum powinien dysponować fundamentem umiejętności i wiedzy, posiadać określony zakres zainteresowań, przejawiać postawę gotowości do podjęcia dalszego trudu kształcenia. Powinien wykazywać się także dużą samodzielnością i gotowością do ponoszenia współodpowiedzialności za dalsze efekty kształcenia.

Istotnym elementem zmierzającym do osiągnięcia celów edukacyjnych jest odpowiedni dobór treści i sformułowanie na ich podstawie jasnych wymagań edukacyjnych. Takie podejście zmierza do znalezienia optymalnych metod pracy z uczniem poprzez włączenie go w proces zdobywania nowych umiejętności i wiadomości. Umożliwia także uczniowi współdecydowanie o podejmowanych razem

z nauczycielem działaniach edukacyjnych i ponoszeniu współodpowiedzialności za ich ostateczny efekt.

Sposobem na podjęcie takiej współpracy powinno być jasne sformułowanie wymagań edukacyjnych, z możliwością wyboru jednego z dwóch zaproponowanych poziomów. Uczeń, który w pełni świadomie pozna i zaakceptuje cel działania, jest bardziej skłonny do aktywnej i twórczej pracy, osiągając tym samym lepsze wyniki.

Niezwykle ważne w osiąganiu celów jest także stosowanie odpowiednich metod pracy. Podstawowymi metodami nabywania nowych wiadomości i umiejętności będą te, które preferują aktywne uczestnictwo ucznia w lekcji.

Wśród najbardziej polecanych metod i technik pracy należy wymienić:

- dyskusję,
- tworzenie własnych projektów,
- gry dydaktyczne z elementami dramy,
- metaplan,
- dyskusję punktową,
- drzewko decyzyjne.

Ponadto powinno się zachęcać uczniów również do:

- przeprowadzenia wywiadów, ankiet, badań opinii publicznej, próby analizy i interpretacji różnych źródeł informacji;
- organizowania i udziału w dużych projektach angażujących całą społeczność szkolną (np. wybory do samorządu, udział w projektach typu „młodzi głosują”, „dni Europy”, „Ja obywatel”);
- tworzenia i prezentacji referatów i krótkich wystąpień na forum klasy;
- pracy z różnymi materiałami źródłowymi, próby ich interpretacji i wyciągania wniosków.

Obszerne korzystanie z aktywnych metod pracy z uczniami nie oznacza całkowitej rezygnacji z innych metod, np.: wykładu czy samodzielnej pracy z tekstem rozwijającej umiejętności selekcjonowania materiału, streszczania, pozyskiwania określonych wiadomości.

O wyborze optymalnej metody pracy zdecyduje ostatecznie nauczyciel, biorąc pod uwagę własne predyspozycje i charakter zespołu, z jakim przyjdzie mu współpracować.

Ważnym działaniem zmierzającym do osiągnięcia postawionych celów jest indywidualizacja pracy z uczniem, rozumiana tutaj jako przyjęcie pewnego stylu pracy pozwalającego na realizację zamierzeń ucznia, z uwzględnieniem jego specyficznych możliwości. Ważną rolę odgrywać będzie szeroki dobór różnych metod pracy z całym zespołem, przy jednoczesnym zróżnicowaniu wymagań edukacyjnych w stosunku do każdego z uczniów.

5. Sposoby oceny osiągnięć uczniów

Ocenianie osiągnięć uczniów powinno, zgodnie z założeniami reformy, posiadać podwójny charakter. Z jednej strony powinno się mieścić w ramach opracowanego przez każdą szkołę wewnątrzszkolnego systemu, z drugiej – powinno mieć wymiar

oceny zewnętrznej, dokonanej przez Centralną Komisję Egzaminacyjną, która będzie odpowiedzialna za przeprowadzenie egzaminu maturalnego.

Ważnym elementem oceny osiągnięć powinno być wyraźne określenie zasad współpracy w relacji nauczyciel – uczeń. Przy ocenie powinno się brać pod uwagę stopień opanowania wiedzy i umiejętności przez ucznia, ale również uwzględniać efektywność pracy nauczyciela i jego oddziaływań edukacyjnych w odniesieniu do poszczególnych osób.

Postulat ten może być realizowany poprzez działania obejmujące:

- określenie wymagań edukacyjnych w ramach poszczególnych działów programu i sporządzenie, w oparciu o te wymagania, opisu oczekiwanych osiągnięć ucznia w zakresie edukacji WoS;
- jasne i wyraźne sformułowanie sposobów sprawdzania wiedzy i umiejętności;
- sformułowanie systemu oceniania, w którym zawarte zostaną zasady dotyczące kryteriów oceniania.

Szczegółowy system formułowania wymagań edukacyjnych powinien zostać wypracowany przez każdego nauczyciela i mieć zasięg wykraczający poza ramy jednego tylko przedmiotu, stając się integralną częścią wewnątrzszkolnego systemu oceniania. Dlatego też, w powyższym programie, zostały opisane te osiągnięcia ucznia, które są postrzegane jako niezbędne dla formułowania pełnych wymagań edukacyjnych na poziomie liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego lub technikum.

Wynikający z charakteru programu sposób sprawdzania umiejętności i wiedzy powinien być traktowany jako nierozdzielna część systemu oceniania, który zmierza do wyraźnego określenia oczekiwań nauczyciela. Można tak uczynić, formułując i przekazując uczniowi informację o proponowanych formach sprawdzania kompetencji i sposobie ich oceny.

Proponuję następujące formy sprawdzania wiedzy i umiejętności:

a) Wypowiedzi ustne

Dyskusje, przemówienia, debaty z wykorzystywaniem argumentowania, syntezy, analizy, wnioskowania, komentarza.

b) Prace pisemne

- kartkówka – do 15 min., materiał tylko z ostatniej lekcji, niezapowiedziana;
- sprawdzian – czas trwania dowolny, materiał z 3 – 5 lekcji, zapowiedziana tydzień wcześniej i potwierdzona wpisem do dziennika;
- praca klasowa – obejmuje większą partię materiału, zapowiedziana tydzień wcześniej i potwierdzona wpisem do dziennika;
- testy różnego typu – otwarte, zamknięte, problemowe, wyboru, zadaniowe, sprawdzające znajomość treści etapami;
- prace semestralne – tworzone jako interdyscyplinarne sprawdziany kompetencji, konstruowane wspólnie z innymi przedmiotami humanistycznymi.

c) Prace domowe

- ćwiczenia;
- notatki;

- własna twórczość, np. przygotowanie przemówienia, wywiady, projekty;
- indywidualne lub zespołowe opracowanie referatu;
- prowadzenie prac badawczych i opracowanie ich wyników;
- opracowanie zagadnień dotyczących bieżących zagadnień z różnych sfer społecznych;
- przygotowanie, pod kierunkiem nauczyciela, zajęć tematycznych oraz ćwiczeń.

d) Aktywność na lekcji

- praca w grupie (organizacja pracy grupy, zaangażowanie, sposób prezentacji, efekty pracy);
- aktywna praca indywidualna poprzez prezentację referatów, projektów itp.

e) Udział w konkursach przedmiotowych i projektach angażujących całą społeczność szkolną

Nauczyciel, korzystając z powyższej propozycji, powinien uwzględnić specyfikę szkoły, a także inne uwarunkowania wynikające z jego metod pracy dydaktycznej, biorąc pod uwagę wszystkie sugestie dotyczące oceniania zawarte w powyższym programie. Ostateczny i szczegółowy kształt oceniania powinien zostać opracowany przez zespół przygotowujący wewnętrzny system oceniania.

Najbardziej optymalnym wydaje się stosownie tradycyjnych stopni w skali 1 – 6. Ważne jest jednak, żeby niezależnie od przyjętego systemu oceniania, uczniowie byli poinformowani o zakresie i kryteriach ocen oraz sposobach sprawdzania wiedzy i umiejętności. Wyraźne przedstawienie wymagań i zasad oceny może być podstawą do formułowania pozytywnych zasad współpracy pomiędzy nauczycielem i uczniem.

Wszystkie elementy, o których mowa w punktach a) – e) muszą być brane pod uwagę przy ostatecznej ocenie ucznia.

II. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania specyficzne dla przedmiotu wiedza o społeczeństwie

Cele kształcenia i wychowania zostały sformułowane na poziomie dość dużego stopnia uszczegółowienia przy zachowaniu nierozdzielności sfery kształcenia i wychowania. Jest to o tyle uzasadnione, że procesy te przebiegają najczęściej równolegle i nie ma większego sensu rozróżnianie, kiedy realizowane są cele wychowawcze, a kiedy kształcące.

Przy uwzględnieniu wymienionych elementów, za podstawowe cele edukacji WoS w sferze kształcenia i wychowania na poziomie licealnym dla poszczególnych działów programu uznano:

NAZWA DZIAŁU PROGRAMOWEGO	SZCZEGÓLOWE CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA
<p>Jednostka – grupa – społeczeństwo. Struktura życia społecznego</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Poznanie społecznych, psychologicznych i biologicznych uwarunkowań jednostki ludzkiej. – Uświadomienie złożoności struktury życia społecznego. – Kształtowanie postaw empatii i tolerancji. – Doskonalenie umiejętności integrowania wiedzy z wielu dziedzin.
<p>Prawidłowości życia społecznego. Harmonia społeczna</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Poznanie najważniejszych zasad życia społecznego. – Uświadomienie zależności i więzi istniejących pomiędzy jednostką a społeczeństwem. – Rozwijanie umiejętności analizy i porównywania postaw i wartości w tworzeniu harmonii społecznej. – Poznanie zasad sprzyjających tworzeniu harmonii życia społecznego.
<p>Konflikty społeczne. Postawy o istotnym znaczeniu dla życia społecznego. Samoorganizujące się społeczeństwo. Wzory obywatelskich działań. Rola interesów grupowych. Etyka życia społecznego</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Wskazanie przyczyn konfliktów społecznych. – Rozwijanie umiejętności rozwiązywania konfliktów poprzez negocjacje. – Kształcenie umiejętności dokonywania wyborów i podejmowania decyzji. – Kształtowanie postaw obywatelskich. – Rozwijanie szacunku dla wartości. – Kształtowanie postaw tolerancji. – Pokazanie roli wartości etycznych w życiu społecznym.
<p>Spółczesność polskie we współczesnym świecie i jego problemy</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Doskonalenie umiejętności posługiwania się różnymi źródłami informacji dotyczących nauk społecznych. – Pokazanie obrazu społeczeństwa polskiego początku XXI wieku. – Kształtowanie postaw tolerancji i szacunku dla wartości ważnych wśród innych narodów. – Rozwijanie umiejętności analizy i porównywania wartości i postaw różnych społeczności współczesnego świata.
<p>Kultura życia publicznego. Subkultury młodzieżowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Uświadomienie znaczenia wzorców dla kształtowania własnych podstaw i wartości.

	<ul style="list-style-type: none"> – Poznanie różnorodnych aspektów kultury życia publicznego. – Rozwijanie postaw tolerancji.
Cnoty obywatelskie, prawa i obowiązki, kultura polityczna. Formy uczestnictwa obywateli w życiu publicznym	<ul style="list-style-type: none"> – Zapoznanie z różnymi formami uczestnictwa obywateli w życiu publicznym. – Doskonalenie umiejętności współpracy w organizowaniu działań obywatelskich. – Rozwijanie szacunku dla wartości obywatelskich. – Kształtowanie umiejętności korzystania z praw i wywiązywania się z obowiązków.
Współczesne doktryny polityczne. Obywatel a władza w systemach totalitarnych, autorytarnych i demokratycznych	<ul style="list-style-type: none"> – Poznanie najważniejszych nowożytnych doktryn politycznych i ich wpływu na kształt systemów politycznych. – Uświadomienie relacji zachodzących pomiędzy obywatelem a różnymi systemami władzy. – Doskonalenie umiejętności analizowania różnych tekstów kultury związanych z dziejami myśli politycznej.
Fundamentalne zasady demokracji; antyczne i chrześcijańskie korzenie demokracji. Demokracja i wartości; konflikty wartości w życiu publicznym	<ul style="list-style-type: none"> – Poznanie istoty demokracji. – Kształcenie umiejętności stosowania procedur demokratycznych. – Doskonalenie umiejętności analizowania i opracowywania różnych tekstów z zakresu nauk społecznych i politycznych. – Rozwijanie szacunku dla wartości demokratycznych.
Ustrój państwowy Rzeczypospolitej Polskiej, organy władzy i ich kompetencje, administracja publiczna, samorząd terytorialny	<ul style="list-style-type: none"> – Poznanie najważniejszych zasad ustrojowych Rzeczypospolitej i organizacji organów władzy państwowej i samorządowej. – Kształcenie szacunku dla państwa, regionu i małej ojczyzny. – Modelowanie postaw patriotycznych. – Doskonalenie umiejętności posługiwania się konstytucją. – Rozbudzanie zainteresowania sprawami regionu.
Funkcje i zadania prawa. Pojęcia: prawa, normy prawnej, przepisu prawa	<ul style="list-style-type: none"> – Poznanie najważniejszych funkcji prawa i pojęć niezbędnych dla zrozumienia języka prawniczego.

	<ul style="list-style-type: none"> – Uświadomienie istoty norm prawnych i ich znaczenia dla funkcjonowania prawa. – Rozwijanie szacunku do prawa.
<p>Rodzaje prawa (prawo międzynarodowe, europejskie i krajowe, prawo kościelne, prawo naturalne i stanowione, prawo cywilne, karne i administracyjne).</p> <p>Specyfika języka aktów prawnych – rozumienie przepisów prawa</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Poznanie różnych rodzajów prawa i specyficznego języka aktów prawnych. – Kształcenie umiejętności wykonywania różnych czynności prawnych. – Doskonalenie umiejętności posługiwania się różnego rodzaju aktami prawnymi.
<p>Tworzenie prawa, organy wyposażone w kompetencje prawotwórcze.</p> <p>Hierarchia norm prawnych. Sposoby publikacji norm prawnych. Sposoby wyszukiwania przepisów prawnych.</p> <p>Znajdywanie argumentacji prawnej na poparcie swojego stanowiska – sztuka wykazywania swojej racji</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Kształtowanie poszanowania dla prawa jako nadrzędnej wartości w państwie. – Doskonalenie umiejętności praktycznego posługiwania się prawem. – Poznanie procesu tworzenia prawa i hierarchii aktów prawnych. – Kształcenie umiejętności poszukiwania i korzystania z różnych aktów i przepisów prawnych. – Rozwijanie umiejętności posługiwania się aktami prawnymi dla poparcia własnego stanowiska.
<p>Prawa człowieka jako istoty ludzkiej w świetle dokumentów międzynarodowych</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Uświadomienie, czym są prawa człowieka, jak z nich korzystać i dlaczego należy im się szczególna ochrona. – Poznanie praw człowieka, ich źródeł i prawnych gwarancji zapisanych w dokumentach międzynarodowych. – Doskonalenie umiejętności czytania i interpretacji różnych dokumentów prawnych. – Kształtowanie szacunku dla wartości związanych z człowieczeństwem.
<p>Miejsce Polski w Europie. Integracja europejska</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Ukazanie miejsca Polski we współczesnym świecie. – Poznanie i zrozumienie procesów integracyjnych w Europie i zagadnień związanych z integracją Polski z Unią Europejską. – Rozwijanie postaw tolerancji. – Doskonalenie umiejętności prezentacji własnego stanowiska na forum publicznym i stosowania argumentacji w czasie debat publicznych.
<p>Ład międzynarodowy – konflikty i systemy bezpieczeństwa</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Wskazanie najważniejszych elementów tworzących podstawy współczesnego ładu międzynarodowego.

	<ul style="list-style-type: none"> – Poznanie instytucji międzynarodowych tworzących systemy bezpieczeństwa. – Doskonalenie umiejętności korzystania z różnych tekstów dotyczących nauk politycznych i prawa międzynarodowego.
Problemy współczesnego świata	<ul style="list-style-type: none"> – Kształtowanie umiejętności poszukiwania przyczyn i skutków określających zjawiska polityczne współczesnego świata. – Poznanie najważniejszych problemów współczesnego świata. – Kształtowanie postaw empatii i tolerancji. – Kształcenie umiejętności analizowania i poszukiwania różnych sposobów rozwiązania istniejących problemów.

III. Opis osiągnięć absolwenta gimnazjum w zakresie wiedzy o społeczeństwie

Na podstawie osiągnięć zapisanych w podstawie programowej, można skonstruować opis osiągnięć przedmiotowych ucznia kończącego edukację na poziomie gimnazjum.

W niniejszym opracowaniu opis osiągnięć z przedmiotu wychowanie obywatelskie posiada duży walor użytkowy jako punkt wyjścia do sformułowania osiągnięć ucznia na dalszym etapie kształcenia w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym lub technikum.

W konstruowaniu opisu osiągnięć absolwenta gimnazjum wykorzystano najistotniejsze, ze względu na program w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym i technikum, osiągnięcia ucznia zapisane w podstawie programowej.

GIMNAZJUM: WYCHOWANIE OBYWATELSKIE

Opis osiągnięć przedmiotowych

Uczeń kończący wychowanie obywatelskie na poziomie gimnazjum:

1. Dostrzega i rozpoznaje podstawowe reguły i procedury demokratyczne.

Wiadomości	Umiejętności
<ul style="list-style-type: none">– Zna podstawowe zasady i procedury demokratyczne.– Wie, jakie korzyści wynikają ze stosowania takich procedur.– Zna i rozumie najważniejsze pojęcia związane z demokracją.– Zna skutki niestosowania zasad demokracji.	<p>Potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– posługiwać się niektórymi zasadami demokratycznymi i stosować je na forum szkolnym i klasowym.– wskazać różne następstwa stosowania zasad demokratycznych.

2. Wykorzystuje wiedzę o zasadach ustroju Rzeczypospolitej Polskiej do interpretacji życia publicznego.

Wiadomości	Umiejętności
<ul style="list-style-type: none">– Zna najważniejsze zasady ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.– Zna i rozumie najważniejsze pojęcia potrzebne do opisu ustroju Rzeczypospolitej.– Wie, jak działają najważniejsze instytucje ustroju Rzeczypospolitej.– Rozumie wzajemny wpływ funkcjonowania ustroju i życia publicznego w państwie.	<p>Potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– opisać najważniejsze zasady funkcjonowania Rzeczypospolitej.– posługiwać się pojęciami niezbędnymi do opisu zasad działania państwa.– wykorzystywać wiedzę o funkcjonowaniu państwa do interpretacji zasad życia społecznego.

3. Rozpoznaje własne prawa i obowiązki w życiu społecznym, stosuje podstawowe procedury demokratyczne w klasie i szkole.

Wiadomości	Umiejętności
<ul style="list-style-type: none">– Zna własne prawa i zasady korzystania z nich.– Wie, dlaczego należy przestrzegać praw własnych i innych.– Zna zakres obowiązków wynikających z różnych zasad funkcjonowania społecznego.– Wie, z czego wnikają jego prawa i obowiązki.– Zna najważniejsze procedury demokratyczne, wie jak je stosować na forum szkolnym i klasowym.– Zna pozytywne i negatywne strony stosowania procedur demokratycznych.	<p>Potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– korzystać z należnych mu praw w różnych kontekstach społecznych.– wskazać źródła własnych praw i respektować je.– wywiązywać się z powierzonych mu obowiązków.– respektować prawa innych.– stosować procedury demokratyczne na forum szkolnym i klasowym.– wskazywać na różne problemy związane ze stosowaniem zasad demokratycznych.

4. Uczestnicząc w dyskusji prezentuje i broni własnego stanowiska, bierze pod uwagę argumenty innych, radzi sobie z konfliktami, współpracuje w grupie, uwzględniając panującą w niej podział zadań.

Wiadomości	Umiejętności
<ul style="list-style-type: none"> - Zna zasady obowiązujące w czasie trwania dyskusji. - Wie, dlaczego należy w czasie dyskusji słuchać poglądów innych. - Zna przyczyny powstawania konfliktów. - Wie, jakie mogą być konsekwencje narastających konfliktów. - Wie, że warunkiem dobrego działania grupy jest współpraca. - Zna różne role grupowe i wie, że w grupie występuje podział zadań. 	<p>Potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezentować swoje stanowisko, nawet jeżeli jest odmienne od poglądów innych. - bronić w czasie dyskusji własnego stanowiska, posługując się rzeczową argumentacją. - uwzględniać w dyskusji poglądy innych. - podejmować próby rozwiązywania konfliktów poprzez dialog i mediację. - współpracować w grupie, podejmując się wykonywania różnych zadań.

IV. Zakres tematyczny i opis osiągnięć szczegółowych z przedmiotu wiedza o społeczeństwie w liceum ogólnokształcącym, liceum profilowanym i technikum

Formułowanie zakresu tematycznego i osiągnięć następuje poprzez opisywanie poszczególnych treści zawartych w podstawie programowej w świetle wszystkich oczekiwanych osiągnięć ucznia. Metoda taka pozwala uzyskać materiał z podziałem na działy programowe, który stanowi rodzaj pomostu łączącego osiągnięcia gimnazjalisty i przewidywane osiągnięcia ucznia liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum (patrz schemat str. 5).

Dzięki temu edukację w liceum ogólnokształcącym, profilowanym i technikum można traktować jako proces całościowy, mający dość silną podstawę w poprzednim poziomie kształcenia, posiadający jednocześnie wyraźnie określony cel swoich działań (opis osiągnięć absolwenta liceum).

Na podstawie tych założeń skonstruowano następujące działy programowe, prezentujące zakres tematyczny i osiągnięcia ucznia liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego lub technikum z zakresu wiedzy o społeczeństwie. Mogą one stanowić punkt wyjścia do opracowania przez każdego nauczyciela specyficznego rozkładu treści nauczania. Propozycje rozkładu treści zostaną zamieszczone w oddzielnych publikacjach metodycznych.

**LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE, LICEUM PROFILOWANE,
TECHNIKUM: WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE**

Lp.	Nazwa działu programowego	Zakres materiału	Osiągnięcia ucznia w zakresie	
			podstawowym	rozszerzonym
1.	Jednostka – grupa – społeczeństwo. Struktura życia społecznego	Człowiek istotą społeczną. Rola grupy w społeczeństwie. Najważniejsze zasady funkcjonowania różnych grup społecznych. Społeczeństwo i jego struktura.	<ul style="list-style-type: none"> – Potrafi przedstawić strukturę współczesnych społeczeństw. – Zna najważniejsze zasady życia społecznego. – Wskazuje różne związki tworzące relacje człowieka i społeczeństwa. – Podejmuje próby opisu kształtowania się różnych więzi społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Wie, jaką rolę pełnią różne grupy w strukturze społeczeństwa. – Opisuje zasady funkcjonowania różnych więzi życia społecznego.
2.	Prawidłowości życia społecznego	Społeczeństwo i jego struktura. Prawidłowości życia społecznego i ich wpływ na funkcjonowanie społeczeństwa. Harmonia społeczna.	<ul style="list-style-type: none"> – Potrafi przedstawić strukturę współczesnych społeczeństw. – Zna najważniejsze zasady życia społecznego. – Wskazuje różne związki tworzące relacje człowieka i społeczeństwa – Podejmuje próby opisu kształtowania się różnych więzi społecznych. – Potrafi wyjaśnić pojęcie harmonii społecznej. 	<ul style="list-style-type: none"> – Wie, jaką rolę pełnią różne grupy w strukturze społeczeństwa. – Opisuje zasady funkcjonowania różnych więzi życia społecznego. – Wskazuje elementy sprzyjające zaistnieniu harmonii społecznej. – Opisuje społeczeństwo funkcjonujące w harmonii, wskazuje jego najważniejsze elementy.

3.	<p>Konflikty społeczne. Postawy o istotnym znaczeniu dla życia społecznego (odwaga cywilna, słowność, prawdomówność, punktualność, wrażliwość, solidarność społeczna). Samoorganizujące się społeczeństwo. Wzory obywatelskich działań i rola interesów grupowych. Etyka życia społecznego</p>	<p>Przyczyny powstawania konfliktów. Konflikty społeczne i sposoby ich rozwiązywania. Wartości i postawy jednostek i grup w życiu społecznym. Rola interesów grupowych w działaniu społeczeństw. Wzorce obywatelskich działań – samoorganizujące się społeczeństwo. Zasady etycznego postępowania w życiu publicznym.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Wie, jakie są najczęstsze przyczyny powstawania konfliktów. – Potrafi podać przykłady konfliktów społecznych. – Zna najważniejsze sposoby mediacji w czasie trwania sporów. – Wskazuje różne następstwa powstawania konfliktów. – Zna istotne dla życia społecznego postawy i wartości; wie, jaka jest ich rola w funkcjonowaniu społeczeństwa. – Tworzy katalog własnych wartości i postaw, uzasadnia ich znaczenie. – Zna i przytacza przykłady sprzecznych interesów różnych grup społecznych. – Wie, czym są działania obywatelskie, wymienia znane wzorce działań obywatelskich. – Wie, dlaczego w życiu publicznym warto stosować zasady etyczne. – Wskazuje przykłady stosowania zasad etycznych w życiu publicznym. 	<ul style="list-style-type: none"> – Podejmuje próby analizowania przyczyn różnych konfliktów i poszukuje sposobów ich rozwiązywania. – Stosuje różne metody mediacji przy rozwiązywaniu konfliktów. – Analizując różne konflikty społeczne, wskazuje zmiany (pozytywne i negatywne), jakie się dokonały pod ich wpływem. – Opisuje postawy i wartości ze względu na ich rolę w życiu społecznym. – Potrafi scharakteryzować różne grupy ze względu na postawy i wartości. – Opisuje różne interesy grup, określa, jaką pełnią funkcję w społeczeństwie. – Poszukuje rozwiązania sytuacji konfliktowych, w których występują sprzeczne interesy grupowe. – Opisuje różne działania obywatelskie, wskazując wzorce postaw obywatelskich. – Charakteryzuje społeczeństwo obywatelskie, wskazuje jego najważniejsze cechy. – Podejmuje próby działań obywatelskich na forum szkoły. – Potrafi sformułować katalog zasad etycznych stosowanych w życiu publicznym. – Opisuje różne zachowania z życia publicznego, uwzględniając ich kontekst etyczny.
----	---	---	--	--

Lp.	Nazwa działu programowego	Zakres materiału	Osiągnięcia ucznia w zakresie	
			podstawowym	rozszerzonym
4.	Społeczeństwo polskie we współczesnym świecie i jego problemy	Społeczeństwo polskie początku XXI wieku. Polacy na tle innych społeczności światowych. Najważniejsze współczesne problemy społeczeństwa polskiego.	<ul style="list-style-type: none"> – Wskazuje najważniejsze cechy współczesnego społeczeństwa polskiego. – Potrafi analizować różne informacje dotyczące społeczeństwa polskiego początków XXI wieku. – Potrafi analizować i porównywać różne informacje dotyczące wybranych społeczności, wskazuje podobieństwa i różnice. – Wskazuje różne cechy wybranych społeczności światowych. – Zna najważniejsze problemy współczesnego społeczeństwa polskiego. 	<ul style="list-style-type: none"> – Posługując się różnymi informacjami, opisuje społeczeństwo polskie. – Wskazując różne specyficzne cechy społeczeństwa polskiego, poszukuje ich źródeł. – Posługując się wieloma źródłami informacji, opisuje różne społeczeństwa. – Weryfikuje stereotypy istniejące w różnych społeczeństwach, poszukuje źródeł istniejących stereotypów. – Opisuje społeczeństwo polskie na tle innych społeczeństw. – Opisuje i analizuje najważniejsze problemy społeczne, wskazując ich przyczyny i skutki. – Podejmuje próby znalezienia rozwiązań dla wskazanych problemów społecznych.
5.	Kultura życia publicznego. Subkultury młodzieżowe	Różne aspekty kultury życia publicznego. Specyficzne elementy kultury publicznej – subkultury młodzieżowe. Moda, kontestacja czy poszukiwanie własnej	<ul style="list-style-type: none"> – Wie, czym jest kultura życia publicznego; wskazuje jej najważniejsze elementy. – Potrafi wyjaśnić czym są subkultury. – Zna różne subkultury młodzieżowe, wskazuje podobieństwa i różnice. 	<ul style="list-style-type: none"> – Opisuje różne aspekty kultury życia publicznego. – Wskazuje negatywne zjawiska związane z kulturą życia publicznego, poszukuje ich przyczyn. – Analizuje różne subkultury pod względem haseł i wartości, jakie głoszą.

		indywidualności. Czym są subkultury młodzieżowe?		<ul style="list-style-type: none"> – Próbuje odpowiedzieć na pytanie: Czym są subkultury? – Określa rolę, jaką w społeczeństwie pełnią subkultury.
6.	Cnoty obywatelskie, prawa i obowiązki, kultura polityczna. Formy uczestnictwa obywateli w życiu publicznym	Najważniejsze umiejętności obywatelskie, katalog cnot obywatelskich, prawa i obowiązki obywatela. Aktywne uczestnictwo w życiu publicznym – zasady kultury politycznej.	<ul style="list-style-type: none"> – Zna najważniejsze umiejętności obywatelskie. – Potrafi określić, czym są cnoty obywatelskie. – Zna najważniejsze prawa i obowiązki obywatelskie. – Wie, dlaczego należy wywiązywać się z obowiązków obywatelskich i jak można się domagać respektowania swoich praw. – Wie, jak można aktywnie uczestniczyć w życiu publicznym. – Zna najważniejsze zasady kultury politycznej obywateli. 	<ul style="list-style-type: none"> – Stosuje w praktyce, na forum klasy i szkoły, niektóre z umiejętności obywatelskich. – Potrafi sformułować katalog najważniejszych cnot obywatelskich; uzasadnia ich wybór. – Wskazuje źródła obowiązków i praw obywatelskich. – Potrafi, z zachowaniem zasad kultury życia publicznego, wyrażać i realizować swoje prawa obywatelskie. – Wykazuje dużą aktywność na forum szkolnym i poza nim. – Próbuje oceniać różne postawy obywatelskie pod względem zachowania zasad kultury politycznej.
7.	Współczesne doktryny polityczne. Obywatel a władza w systemach totalitarnych, autorytarnych i demokratycznych	Najważniejsze współczesne doktryny polityczne i ich odzwierciedlenie w systemach politycznych. Charakterystyka systemów totalitarnych, autorytarnych	<ul style="list-style-type: none"> – Zna najważniejsze współczesne doktryny polityczne (np. liberalne, konserwatywne, socjaldemokratyczne, chrześcijańsko-demokratyczne). – Potrafi opisać najważniejsze współczesne doktryny polityczne. – Opisuje systemy totalitarne, autorytarne i demokratyczne, prezentując najważniejsze różnice. 	<ul style="list-style-type: none"> – Określa historyczne uwarunkowania współczesnych doktryn politycznych. – Wskazuje wpływy doktryn politycznych na współczesne systemy polityczne. – Wskazuje historyczne korzenie systemów totalitarnych, autorytarnych i demokratycznych.

Lp.	Nazwa działu programowego	Zakres materiału	Osiągnięcia ucznia w zakresie	
			podstawowym	rozszerzonym
		i demokratycznych i ich miejsca na współczesnej mapie politycznej świata. Relacje państwo – władza – obywatel w systemach totalitarnych, autorytarnych i demokratycznych.	<ul style="list-style-type: none"> – Wskazuje państwa, w których funkcjonują omawiane systemy polityczne. – Wie, jaką rolę w totalitaryzmie, autorytaryzmie i demokracji pełni państwo i system władzy. – Podaje przykłady relacji obywatel – państwo w omawianych systemach. 	<ul style="list-style-type: none"> – Potrafi opisać rozmieszczenie omawianych systemów na politycznej mapie świata. – Opisuje miejsce obywatela w różnych systemach, wskazuje zakres wolności i obowiązków.
8.	Fundamentalne zasady demokracji; antyczne i chrześcijańskie korzenie demokracji. Demokracja i wartości; konflikty wartości w życiu publicznym	Dzieje demokracji – od ateńskiego zgromadzenia po demokrację przedstawicielską. Najważniejsze zasady funkcjonowania demokracji. Wartości demokratyczne. Czy możliwe są konflikty wartości demokratycznych w życiu publicznym?	<ul style="list-style-type: none"> – Zna najważniejsze okresy rozwoju demokracji. – Wie, czym się różni demokracja bezpośrednia od pośredniej. – Potrafi wymienić najważniejsze cechy demokracji. – Opisuje, jak działa system trójpodziału władzy w nowożytnych systemach demokratycznych. – Wie, czym są wartości demokratyczne, potrafi wymienić najważniejsze z nich. – Wskazuje płaszczyzny konfliktu pomiędzy niektórymi wartościami. 	<ul style="list-style-type: none"> – Opisuje, jak funkcjonowała demokracja w różnych okresach historycznych, wskazuje zmiany, jakie dokonały się na przestrzeni dziejów. – Formułuje pytania dotyczące przyszłości demokracji. – Opisuje cechy demokracji, wskazując różne zasady jej funkcjonowania. – Wskazuje negatywne i pozytywne strony demokracji. – Opisuje różne wartości demokratyczne. – Analizuje przyczyny konfliktów pomiędzy wartościami demokratycznymi, próbuje poszukiwać skutecznego kompromisu i consensusu.

9.	Ustrój państwowy Rzeczypospolitej Polskiej, organy władzy i ich kompetencje, administracja publiczna, samorząd terytorialny	<p>Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej – trójpodział władzy państwowej. Organy władzy państwowej (parlament, prezydent, Rada Ministrów) i ich kompetencje. Partie i systemy polityczne. Rola i zadania administracji publicznej. Organy ochrony państwa i kontroli władzy w RP. Samorząd terytorialny – struktura i zadania, małe ojczyzny, regiony.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Wie, jakie funkcje w państwie polskim pełni konstytucja. – Potrafi wyjaśnić, jak funkcjonuje trójpodział władzy państwowej w RP. – Wie, jaką rolę w państwie pełnią partie polityczne. – Zna najważniejsze partie i ugrupowania polityczne działające w RP. – Wie, jakie funkcje w państwie pełnią organy władzy państwowej. – Potrafi określić zakres władzy poszczególnych organów państwowych. – Wie, jaką rolę w państwie pełni administracja publiczna. – Wie, czym jest Służba Cywilna. – Zna organy wymiaru sprawiedliwości, trybunały, organy kontroli państwowej i ochrony państwa. – Wie, jaką rolę w państwie pełnią organy wymiaru sprawiedliwości, kontroli państwowej i ochrony państwa. – Zna funkcję, jaką w państwie pełni samorząd lokalny. – Zna strukturę samorządu lokalnego. – Wie, czym jest mała ojczyzna i region. – Potrafi wyjaśnić termin: patriotyzm lokalny. 	<ul style="list-style-type: none"> – Posługując się konstytucją, potrafi scharakteryzować ustrój Rzeczypospolitej Polskiej. – Potrafi scharakteryzować obecnie działające partie polityczne ze względu na program i orientację polityczną. – Zna sposób powoływania najważniejszych organów państwa. – Posługując się konstytucją, opisuje kompetencje instytucji państwowych. – Zna organy administracji publicznej w Polsce. – Potrafi określić najważniejsze zadania administracji publicznej. – Opisuje sposób funkcjonowania organów sądowniczych oraz organów kontroli państwa i ochrony państwa. – Opisuje zadania, jakie powinny być realizowane przez poszczególne szczeble samorządu lokalnego. – Charakteryzuje swój region i potrafi opisać swoją małą ojczyznę.
----	--	--	---	---

Lp.	Nazwa działu programowego	Zakres materiału	Osiągnięcia ucznia w zakresie	
			podstawowym	rozszerzonym
10.	Funkcje i zadania prawa. Pojęcia: prawo, norma prawna, przepis prawa	Karty z dziejów prawa – kształtowanie się nowożytnego pojęcia prawa. „Twarde prawo, lecz prawo” – pojęcie normy prawnej i przepisu prawa. Funkcje i zadania prawa.	<ul style="list-style-type: none"> – Wskazuje najważniejsze okresy z dziejów prawa. – Potrafi wskazać różne źródła współczesnego prawa. – Potrafi wyjaśnić współczesne pojęcie prawa. – Wie, czym jest norma prawna i przepis prawa. – Potrafi uzasadnić powinność stosowania norm prawnych i przestrzegania przepisów prawa. – Zna funkcje i najważniejsze zadania prawa. – Potrafi wyjaśnić termin: państwo prawa. 	<ul style="list-style-type: none"> – Opisuje wybrane okresy z dziejów prawa, określając ich wpływ na kształt nowożytnego prawa. – Wskazuje sytuacje, w których zasada „twarde prawo, lecz prawo” nie znajduje zastosowania. – Opisuje różne funkcje i zadania prawa.
11.	Rodzaje prawa (prawo międzynarodowe, europejskie i krajowe, prawo kościelne, prawo naturalne i stanowione, prawo cywilne, karne i administracyjne). Specyfika języka	Różne aspekty i rodzaje prawa. Zakres poszczególnych rodzajów prawa. Język aktów prawnych. Interpretacje aktów prawnych – rozumienie prawa.	<ul style="list-style-type: none"> – Potrafi określić różne rodzaje prawa. – Wskazuje różnice pomiędzy poszczególnymi rodzajami prawa. – Wie, że prawo posługuje się specyficznym językiem. – Zna niektóre elementy języka aktów prawnych. – Odczytuje różnego rodzaju akty prawne. 	<ul style="list-style-type: none"> – Charakteryzuje poszczególne gałęzie prawa. – Potrafi określić zakres poszczególnych rodzajów prawa. – Podejmuje próby interpretacji różnego rodzaju aktów prawnych. – Posługując się językiem specyficznym dla prawa, podejmuje próby sporządzenia prostych aktów prawnych.

	aktów prawnych – rozumienie przepisów prawa			
12.	Tworzenie prawa, organy wyposażone w kompetencje prawotwórcze. Hierarchia norm prawnych. Sposoby publikacji norm prawnych. Sposoby wyszukiwania przepisów prawnych. Znajdywanie argumentacji prawnej na poparcie swojego stanowiska – sztuka wykazywania swojej racji	Stanowienie prawa (prawo powszechnie obowiązujące, prawo o charakterze wewnętrznym). Kto może stanowić normy prawne? Sposoby prezentacji i ogłaszania norm prawnych. Hierarchia aktów prawnych. Jak szukać przepisów prawnych? W jaki sposób wykorzystywać znajomość prawa dla poparcia własnego stanowiska i wsparcia przedstawionych racji?	<ul style="list-style-type: none"> – Zna charakter różnych aktów prawotwórczych. – Wie, co to jest norma prawna. – Wie, kto stanowi różne normy prawne. – Zna procedury tworzenia różnych norm prawnych. – Wie, że akty prawne mają swoją hierarchię. – Zna pojęcie przepisu prawnego. – Wie, gdzie szukać przepisów prawnych z różnych dziedzin prawa. 	<ul style="list-style-type: none"> – Opisuje różne akty prawne, wskazując ich miejsce w hierarchii. – Wskazuje różne źródła powstawania aktów prawnych. – Potrafi wykorzystać zarówno normy jak i przepisy prawa na poparcie swojego stanowiska.
13.	Prawa człowieka jako istoty ludzkiej w świetle dokumentów międzynarodowych	Od praw naturalnych do praw człowieka: z czego wynikają prawa człowieka? Katalog praw człowieka. Różne formy praw człowieka, np.: prawa dziecka, prawa ucznia, prawa polityczne, prawa obywatelskie, prawa	<ul style="list-style-type: none"> – Wie, z czego wynikają prawa człowieka i dlaczego posiadają niezwykły charakter. – Zna najważniejsze prawa człowieka, potrafi zilustrować je przykładami. – Zna różne formy praw człowieka, wskazuje ich miejsce w organizacji życia społecznego. – Podaje przykłady stosowania 	<ul style="list-style-type: none"> – Opisując dzieje poglądów na prawa człowieka, wskazuje najważniejsze akty prawne, w których podejmowano zagadnienia praw człowieka. – Charakteryzuje różne formy praw człowieka, podając przykłady aktów prawnych, w których są zapisane. – Przedstawia własną ocenę stosowanych różnych praw

Lp.	Nazwa działu programowego	Zakres materiału	Osiągnięcia ucznia w zakresie	
			podstawowym	rozszerzonym
		<p>mniejszości narodowych. Międzynarodowe akty prawne gwarantujące prawa człowieka. Gdzie prawa człowieka są łamane? – organizacje pozarządowe w obronie praw człowieka.</p>	<p>różnych praw, np. obywatelskich, politycznych, mniejszości, dziecka.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Zna najważniejsze akty prawne gwarantujące prawa człowieka. – Podaje przykłady nieprzestrzegania praw człowieka we współczesnym świecie. – Zna organizacje zajmujące się obroną praw człowieka. – Wie, gdzie można szukać pomocy w razie naruszenia przynależnych praw. 	<p>człowieka w Polsce i na świecie. Podaje przykłady stosowania takich praw lub ich zaniechania.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wykorzystuje różne zapisy w aktach prawnych przy omawianiu problematyki praw człowieka, podejmuje próby ich interpretacji. – Zna procedury i praktyczne sposoby dochodzenia praw człowieka.
14.	Miejsce Polski w Europie. Integracja europejska	<p>Pozycja Polski na arenie międzynarodowej. Najważniejsze zasady polskiej polityki zagranicznej. Relacje Polski z sąsiadami. Geneza Unii Europejskiej. Rada Europy. OBWE. Współpraca regionalna. Polska wobec integracji europejskiej. Procesy integracyjne w świecie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Wie, jakie czynniki kształtują pozycję Polski na arenie międzynarodowej. – Zna najważniejsze cele i zasady polskiej polityki zagranicznej. – Potrafi opisać relacje łączące Polskę z jej sąsiadami. – Wskazuje na zróżnicowanie relacji panujących pomiędzy Polską a jej sąsiadami. – Zna różne organizacje integracji i współpracy europejskiej (UE, RE, OBWE, EFTA, UZ itp.) – Wskazuje najważniejsze etapy tworzenia Unii Europejskiej. 	<ul style="list-style-type: none"> – Potrafi scharakteryzować pozycję Polski na arenie międzynarodowej. – Wskazuje sposoby realizacji celów w polityce zagranicznej. – Potrafi scharakteryzować relację Polski z poszczególnymi jej sąsiadami. – Wskazuje różnorodne płaszczyzny współpracy występujące pomiędzy Polską a jej sąsiadami. – Potrafi opisać działalność różnych organizacji integracji europejskiej. – Zna i charakteryzuje najważniejsze momenty w tworzeniu Unii Europejskiej.

			<ul style="list-style-type: none"> – Wskazuje różne elementy współpracy Polski z organizacjami w ramach integracji europejskiej. – Wie, że wokół przystąpienia Polski do Unii Europejskiej występują liczne kontrowersje – podaje przykłady. 	<ul style="list-style-type: none"> – Potrafi wskazać argumenty za lub przeciw integracji europejskiej. – Podejmuje próby analizowania argumentów zwolenników i przeciwników przystąpienia Polski do struktur Unii Europejskiej.
15.	Ład międzynarodowy – konflikty i systemy bezpieczeństwa	<p>Podstawy ładu międzynarodowego współczesnego świata. Umowy międzynarodowe. Światowe i europejskie systemy bezpieczeństwa. Najważniejsze płaszczyzny konfliktów we współczesnym świecie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Podaje różne przykłady budowania ładu europejskiego i światowego w XX wieku. – Potrafi wymienić różne rodzaje umów międzynarodowych, podaje przykłady. – Zna najważniejsze elementy współczesnego ładu międzynarodowego. – Podaje przykłady organizacji międzynarodowych tworzących europejski i światowy system bezpieczeństwa. – Wskazuje najważniejsze płaszczyzny konfliktów we współczesnym świecie. – Próbuje określić najważniejsze zagrożenia wynikające z różnych konfliktów międzynarodowych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Opisuje najważniejsze elementy systemów ładu europejskiego budowane w XX wieku. – Wskazuje genezę współczesnego ładu międzynarodowego. – Potrafi opisać najważniejsze elementy współczesnego ładu międzynarodowego. – Charakteryzuje różne umowy międzynarodowe, wskazując ich miejsce w hierarchii aktów prawnych. – Potrafi opisać strukturę i określić charakter działalności organizacji międzynarodowych tworzących europejski i światowy system bezpieczeństwa. – Podaje przyczyny najważniejszych konfliktów międzynarodowych. – Analizuje przebieg różnych konfliktów międzynarodowych, wskazując ich następstwa. – Próbuje znaleźć sposoby rozwiązania różnych konfliktów międzynarodowych z uwzględnieniem interesów stron biorących udział w tym konflikcie.

Lp.	Nazwa działu programowego	Zakres materiału	Osiągnięcia ucznia w zakresie	
			podstawowym	rozszerzonym
16.	Problemy współczesnego świata	Różne podłoża problemów współczesnego świata. Konflikty polityczne. Problemy ekonomiczne i społeczne. Problemy wynikające z rozwoju cywilizacji. Próby rozwiązywania najważniejszych problemów współczesnego świata.	<ul style="list-style-type: none"> – Wymienia najważniejsze problemy współczesnego świata. – Wskazuje różne przyczyny powstawania problemów we współczesnym świecie. – Wskazuje próby rozwiązania niektórych problemów współczesności. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zna i analizuje przyczyny powstawania różnych problemów we współczesnym świecie. – Opisuje problemy współczesnego świata, wskazując ich różnorodne podłoże i specyfikę. – Analizuje przyczyny powstawania problemów i podejmuje próby poszukiwania różnych rozwiązań.

LICEUM OGÓLNOKSZAŁCĄCE, LICEUM PROFILOWANE, TECHNIKUM: WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

Końcowy opis osiągnięć przedmiotowych

Uczeń kończący edukację przedmiotu wiedza o społeczeństwie na poziomie liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego, technikum:

1. Rozumie problemy życia publicznego, określa ich przyczyny i przewiduje skutki.

Wiadomości	Umiejętności
<ul style="list-style-type: none">– Zna najważniejsze problemy życia publicznego.– Wie, że problemy publiczne są złożonym procesem, zależnym od wielu czynników.– Zna i rozumie najważniejsze pojęcia związane z życiem publicznym.	<p>Potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– opisywać najistotniejsze problemy z życia publicznego.– poszukiwać różnych przyczyn i określać skutki zjawisk życia społecznego.– posługiwać się pojęciami niezbędnymi do opisu i zrozumienia życia społecznego.

2. Korzysta z tekstów publicystycznych i popularnonaukowych dotyczących nauk społecznych, polityki i prawa, krytycznie korzysta z różnych źródeł informacji dotyczących spraw publicznych.

Wiadomości	Umiejętności
<ul style="list-style-type: none">– Wie, że różne źródła informacji wymagają krytycznego podejścia.– Zna zasady krytycznego korzystania ze źródeł informacji.– Wie, gdzie należy szukać informacji o sprawach publicznych.– Zna zasady korzystania i poszukiwania informacji w tekstach publicystycznych i popularnonaukowych.	<p>Potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– poszukiwać i dotrzeć do informacji dotyczących spraw publicznych.– krytycznie korzystać ze źródeł informacji– posługiwać się różnymi tekstami dotyczącymi nauk społecznych, polityki i prawa.

3. Formułuje, uzasadnia i broni własnego stanowiska na forum publicznym, rozumie stanowisko pozostałych uczestników debaty publicznej i krytycznie analizuje ich argumenty.

Wiadomości	Umiejętności
<ul style="list-style-type: none">– Zna zasady prezentacji własnego stanowiska na forum publicznym.– Wie, jak uzasadniać własne stanowisko w czasie wystąpień publicznych.– Wie, jak należy uczestniczyć w debatach publicznych.	<p>Potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none">– jasno formułować swoje poglądy.– prezentować swoje poglądy na forum publicznym, uwzględniając zasady argumentacji i obronę swojego stanowiska.– uczestniczyć w debatach publicznych,

– Wie, jak krytycznie analizować argumenty.	analizując wystąpienia innych i formułując własne wnioski.
---	--

4. Organizuje działania o charakterze obywatelskim.

Wiadomości	Umiejętności
<ul style="list-style-type: none"> – Wie, dlaczego warto organizować różne działania o charakterze obywatelskim. – Zna zasady organizowania działań o charakterze obywatelskim. 	<p>Potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – współpracować z innymi we wspólnych działaniach. – uczestniczyć i organizować różne działania o charakterze obywatelskim.

5. Zna i umie stosować procedury demokratyczne.

Wiadomości	Umiejętności
<ul style="list-style-type: none"> – Zna najważniejsze zasady demokracji. – Wie, jak stosować zasady demokratyczne. – Wie, w jakich sytuacjach zasady demokratyczne ulegają ograniczeniu. – Zna pojęcia umożliwiające poznanie zasad demokracji i stosowanie procedur demokratycznych. 	<p>Potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – stosować w różnych sytuacjach zasady demokratyczne. – dostrzegać i analizować różne problemy związane ze stosowaniem procedur demokratycznych.

6. Zna podstawy ustroju Polski zawarte w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w tym prawa i obowiązki obywatelskie. Rozróżnia kompetencje poszczególnych organów władzy, instytucji państwowych i samorządowych.

Wiadomości	Umiejętności
<ul style="list-style-type: none"> – Zna zapisane w konstytucji zasady ustrojowe Rzeczypospolitej Polskiej. – Zna i rozumie pojęcia i terminy niezbędne do opisu ustroju. – Wie, jaki jest zakres praw i obowiązków obywatelskich. – Wie, jak są zorganizowane organy władzy państwowej i samorządowej. – Zna kompetencje poszczególnych instytucji państwowych i samorządowych. 	<p>Potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – opisać i scharakteryzować, posługując się konstytucją, ustrój Rzeczypospolitej Polskiej. – posługiwać się pojęciami niezbędnymi do charakterystyki ustroju. – posługując się konstytucją, sformułować najważniejsze prawa i obowiązki obywateli. – korzystać z przysługujących praw obywatelskich oraz wywiązywać się z obowiązków. – scharakteryzować instytucje państwowe i samorządowe Rzeczypospolitej. – praktycznie wykorzystać zdobytą wiedzę o ustroju państwa oraz instytucjach państwowych i samorządowych.

7. Analizuje motywy działań i wybory dokonywane przez uczestników życia publicznego z punktu widzenia podstawowych wartości życia społecznego, ocenia własne decyzje i działania.

Wiadomości	Umiejętności
<ul style="list-style-type: none"> – Zna najważniejsze wartości życia społecznego. – Opisuje różne działania uczestników życia publicznego. – Wie, jaką rolę w życiu publicznym odgrywają wartości powszechnie uznawane społecznie. 	<p>Potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – podejmować próby analizowania różnych składników życia publicznego. – dokonywać ocen uczestników życia publicznego w oparciu o podstawowe wartości społeczne. – oceniać własne decyzje i działania oraz ponosić ich konsekwencje.

8. Orientuje się w podstawowych zasadach prawa i polskiego systemu prawnego, rozumie akty prawne, doбира właściwą argumentację dla poparcia własnego stanowiska.

Wiadomości	Umiejętności
<ul style="list-style-type: none"> – Zna ogólną organizację polskiego systemu prawnego. – Zna najważniejsze zasady prawa obowiązującego w Polsce. – Zna pojęcia niezbędne dla zrozumienia zasad prawnych i orientacji w systemie prawa. – Wie, jakie zasady obowiązują w debatach i innych wystąpieniach publicznych. 	<p>Potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – w praktyce posługiwać się wiedzą o systemie prawa w Polsce. – uczestniczyć w wystąpieniach publicznych, prezentując własne stanowisko. – posługiwać się różnego rodzaju aktami prawnymi, korzystając z nich dla poparcia własnego stanowiska.

9. Wypełnia druki urzędowe, potrafi sporządzać pisma do władz publicznych i innych instytucji.

Wiadomości	Umiejętności
<ul style="list-style-type: none"> – Zna, od strony formalnej, zasady sporządzania pism do różnych władz publicznych i instytucji. – Wie, że istnieją procedury odwoławcze od decyzji urzędów i innych instytucji publicznych. 	<p>Potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> – posługując się pismem, docierać do instytucji i władz publicznych, by prezentować swoje poglądy lub rozwiązywać zaistniałe problemy. – wykonywać niezbędne czynności, posługując się różnymi drukami urzędowymi.

NOTATKI

NOTATKI

NOTATKI

Piotr Krzesicki – absolwent Wydziału Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Od 11 lat pracuje jako nauczyciel historii i WOS-u w różnych typach szkół. Jest autorem publikacji metodycznych z zakresu historii i nauczania blokowego oraz współautorem dwóch programów nauczania: *Jednolitego programu nauczania blokowego dla klas IV-VI* (nagrodzonego nagrodą MEN II stopnia) oraz *Programu nauczania historii dla gimnazjum*.

